

Theofilus

RANDY SINGER

THEO

Hij tartte keizers en stierf als martelaar

FILUS

Vertaald door Bob Vuijk

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk *Forest Stewardship Council*® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.
Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 9674 3
NUR 342

Vertaling Bob Vuijk
Ontwerp omslag Studio Jan de Boer
Lay-out en dtp Gewoon Geertje

De bijbelcitaten zijn ontleend aan de Nieuwe Bijbelvertaling,
Nederlands Bijbelgenootschap 2004

Oorspronkelijk verschenen bij Tyndale House Publishers, Inc.,
Carol Stream, Illinois, VS, onder de titel *The Advocate*.

Oorspronkelijke uitgave © 2014 Randy Singer
Nederlandstalige uitgave © 2016 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijmozaiek.nl

Ter nagedachtenis aan mijn redacteur en vriend Lee Hough

'Ik dank mijn God altijd wanneer ik aan u denk.'
Filippenzen 1:3

LIJST VAN PERSONEN

- + Historisch persoon
- * Fictief persoon
- # Gebaseerd op historisch persoon over wie weinig bekend is
- > Gebaseerd op historisch persoon van wie de naam niet bekend is

- * **Adrianna** – een *Vestaalse maagd*¹, door keizer Caligula als matrona van de Vestaalsen gekozen in het jaar 38
- + **Agrippa** – kleinzoon van Herodes de Grote; door keizer Claudius benoemd als heerser over Judea en Samaria
- + **Agrippina de Oudere** – kleindochter van keizer Augustus, stiefdochter van Tiberius, vrouw van Germanicus, moeder van Caligula en van
- + **Agrippina de Jongere** – zuster van Caligula, vierde vrouw van Claudius en moeder van Nero
- + **Annas** – voormalig hogepriester van Israël, die zijn invloed doet gelden bij het proces van Christus
- # **Andronikus** – leider van de kerk in Rome
- # **Apronius** – Romeinse senator, ten tijde van Tiberius wegens verraad veroordeeld
- + **Caligula** – van 37 tot 41 keizer van Rome
- * **Calpurnia** – een Vestaalse maagd, matrona van het huis van 28 tot 38
- # **Cato** – Romeinse senator, *consul* in het jaar 36
- + **Chaerea** – lid van de *Pretoriaanse garde*, lijfwacht van Caligula
- + **Claudius** – van 41 tot 54 keizer van Rome
- * **Cobius** – Romeinse gladiator van dezelfde school als Mansuetus
- # **Crispinus** – Romeinse senator die fortuin maakt door als *delator* andere senatoren van verraad te beschuldigen
- * **Flavia** – een Vestaalse maagd, door keizer Tiberius gekozen

1. Achter in het boek is een verklarende woordenlijst opgenomen.

- + **Germanicus** – stiefkleinzoon van Augustus, neef van Tiberius, broer van keizer Claudius, vader van Caligula. Succesvol generaal
- # **Junia** – leider van de kerk in Rome
- + **Kajafas** – hogepriester van Israël tijdens het proces van Christus
- * **Lucianus Aurelius** – jeugdvriend van Caligula, die later lid van de Pretoriaanse garde wordt
- + **Lateranus** – Romeinse aristocraat die door Nero weer in genade wordt aangenomen en volledig eerherstel krijgt
- * **Longinus** – Romeinse centurio ten tijde van Pilatus bij het proces van Christus
- + **Macro** – commandant van de Pretoriaanse garde van 31 tot 38
- * **Mansuetus, de gladiator** – een van Romes beroemde gladiatoren tijdens de regeringsjaren van Tiberius en Caligula
- * **Mansuetus, de zoon** – veelbelovende jonge advocaat, vernoemd naar de gladiator
- + **Marcus Lepidus** – vooraanstaande Romeinse senator ten tijde van Tiberius
- * **Marcus Serbius** – trouwe jeugdvriend van Theofilus
- + **Nero** – van 54 tot 68 keizer van Rome
- # **Onesimus** – slaaf van Filemon uit Kolosse en metgezel van de apostel Paulus
- + **Paulus uit Tarsus** – apostel en leider van de vroege kerk
- + **Pilatus** – van 26 tot 36 prefect van de Romeinse provincie Judea
- # **Procula** – vrouw van Pilatus
- > **Quintus** – Romeinse centurio belast met de terechtstelling van Jezus
- # **Rubria** – een Vestaalse maagd, door keizer Caligula in 38 gekozen
- + **Sejanus** – prefect van de Pretoriaanse garde en feitelijke macht-hebber over Rome wanneer Tiberius zich in 25 op het eiland Capri terugtrekt. Komt in 31 ten val
- + **Seneca de Jongere** – Romeins filosoof en staatsman. Sterft in 65
- * **Sergius** – Romeins soldaat, bewaker van Paulus
- + **Tiberius** – van 14 tot 37 keizer van Rome
- + **Tigellinus** – van 62 tot 68 prefect van de Pretoriaanse garde en vriend van Nero

Deel 1

DE STUDENT

1

*In het elfde jaar van de regering
van Tiberius Julius Caesar Augustus*

Ik was veertien toen ik erachter kwam wat het is om gekruisigd te worden.

We haalden zelf onze dwarsbalken op – met ons twaalven waren we, studenten van Seneca de Jongere – en sleepten ze minstens vijf mijl achter ons aan over de keien van de Via Appia. Het was heet en droog die dag. Stof kleefde in onze mond en neus. Ik knarste met mijn tanden en voelde de stofdeeltjes. Ik likte mijn droge lippen, probeerde ze met de dikke klodder spuug in mijn mondhoek nat te maken. Het zweet drupte langs mijn gezicht. Seneca marcheerde voorop; hij droeg niet meer dan zijn waterzak, zijn met zweet doorweekte tunica plakte aan zijn dikke rug. Mijn eigen *tunica* was nat en smerig. Mijn voeten glibberden bij iedere stap in mijn sandalen.

In het begin had ik mijn dwarsbalk nog gedragen. Ik had hem op mijn smalle schouders gehesen, maar dat had ik niet lang vol kunnen houden en daarna liet ik hem net als de meeste andere studenten over de grond slepen. Hij woog bijna net zo veel als ik zelf. Omdat het ruwe hout mijn rug schaafde verlegde ik hem onder het sjouwen steeds van de ene op de andere schouder. De enige die zijn balk niet liet slepen was Lucianus, twee jaar ouder dan wij allemaal en met het lijf van een gladiator. Hij hield de balk op zijn schouders in evenwicht, maar zelfs Lucianus begon onder de last in te zakken.

Om het echt te laten lijken had Seneca een Romeinse legioensoldaat geregeld die de achterhoede vormde. Het was een chagrijnige kerel, plomp en ongeschoren, met een smerige adem en een hatelijke manier van doen. Dit was zijn gouden kans om aan aristocratenzoontjes orders uit te delen alsof ze ordinaire slaven waren. Als we stilstonden

gaf hij ons een opdonder en vloekte hij ons uit. Hij nam grote slokken water, vertelde ons treiterend hoe heerlijk fris dat was en spooog dan het meeste op de grond.

‘Als mijn ouders dit te weten komen, hakken ze Seneca’s kop eraf,’ fluisterde Lucianus.

Ik wist wel zeker dat Seneca zich nergens druk om maakte. Het was zijn taak ons te vormen tot jonge kerels die Romeins senator of generaal of topambtenaar konden worden. Dit stelde niets voor vergeleken bij de militaire leerschool die veel van mijn leeftijdgenoten over een paar jaar te wachten stond. Evengoed behoorden onze ouders wel tot de senatoren- of de ridderstand, en dus wisselden we geërgerde blikken. *Hoe haalt die man het in zijn hoofd ons zo te vernederen?*

Caligula droeg de lichtste balk. Natuurlijk. Hij was net zo oud als ik, maar een tikje langer, met spichtige benen en een lange, dunne nek. Zijn hoofd, met krullend rood haar, leek te groot voor zijn lichaam. Caligula had iets gemeens, ik hield me meestal maar op een afstand. Het was een ongeschreven regel dat je hem nooit dwars moest zitten – niet omdat we voor de verwende knaap zelf bang waren, maar omdat we bang waren voor zijn familie.

Hij heette voluit Gajus Julius Caesar Germanicus. Hij was geboren op het slagveld in Gallië als zoon van de beroemde generaal Germanicus en diens vrouw Agrippina. Het waren de soldaten die hem de bijnaam Caligula hadden gegeven, wat ‘soldatenlaarsje’ betekende. Hij werd de mascotte van Germanicus’ troepen; ze lieten hem meemarcheren naar het slagveld en dan bleef hij vlak achter de linies. Hij was de achterneef van de keizer en er was een kans dat hij op een dag zelf keizer zou worden, als het zijn moeder tenminste lukte de juiste familieleden te vergiftigen.

Hij was ook een pestkop. Hij had eerder tijdens de tocht zijn frustraties afgereageerd op mijn vriend Marcus, de kleinste van ons, door hem voortdurend te treiteren.

Op dit moment was hij gewoon bekaf.

‘Dit is schandalig,’ zei Caligula een paar keer. Anders dan Lucianus zei hij het zo hard dat Seneca het wel horen kon. Maar onze leraar negeerde hem en bleef doorlopen. Zo nu en dan stopte Caligula en dan gaf de soldaat hem een por, hoewel niet zo hard als bij ons.

Ik hield mijn hoofd gebogen en concentreerde me op elke stap, telde tot honderd en dan nog eens. Ik bevond me op mijn vaste plek vooraan in de groep, vlak achter Seneca.

Het was bijna middag toen Seneca eindelijk halt hield in de buurt van een weiland aan de kant van de weg, bij een koel beekje. Ik liet de balk op de grond vallen en voorovergebogen, mijn handen op mijn knieën, probeerde ik weer op adem te komen.

Seneca gaf ons toestemming wat te drinken en zei dat we op onze dwarsbalken moesten gaan zitten. Hij ging midden in ons groepje staan. De zon verblindde me bijna toen ik naar hem opkeek.

Seneca wiste zich het zweet uit de ogen en begon de les van die dag. De legioensoldaat stond naast hem, de armen over de borst gekruist, met norske blik.

‘Jullie hebben allemaal gehoord van de derde slavenoorlog. Spartacus leidde toen een slavenopstand tegen Rome die twee jaar duurde. De senaat nam die opstand niet serieus tot duidelijk werd dat Rome zelf bedreigd werd.’

Sommigen van mijn vrienden zaten ongedurig te draaien op hun balk in een poging zich na het lange lopen te ontspannen. Ik niet. Ik kon de hele dag wel naar Seneca luisteren. Zijn krullende haar, zijn ronde kinderlijke gezicht en kleine blauwe ogen gaven hem het onschuldige uiterlijk van een kind. Maar hij had een imponerende stem en ik hield van zijn humor en sarcasme. Ik stelde me voor dat de studenten van Cicero op diezelfde manier van hun leermeester hadden gehouden. Door legers worden mensen vernietigd, door gladiatoren worden ze vermaakt, maar door redenaars als Cicero en Seneca worden ze geïnspireerd. Zo iemand wilde ik ook worden.

‘Marcus Licinius Crassus was de rijkste man in de senaat, misschien wel de rijkste man in de geschiedenis van Rome,’ ging Seneca verder. ‘Hij had meer dan vijfhonderd slaven en was een bouwkundig expert. Hij wist hoe hij branden kon bedwingen door de in vlammen staande gebouwen neer te halen en zo te voorkomen dat het vuur zich naar belendende panden uitbreidde. Als er in Rome brand uitbrak kwamen hij en zijn mannen in actie: ze haastten zich naar de vuurzee en deden de eigenaren van de omringende percelen een aanbod. Ze konden hun bezit ter plekke voor een habbekrats aan de jeugdige Crassus verkopen of ze konden toekijken hoe hun huis in vlammen opging. Zodra ze het over de prijs eens waren geworden blusten Crassus’ slaven de brand en kon hij de winst opstrijken.’

‘Briljant,’ zei Caligula.

Seneca keek hem verstoord aan, maar ik wist dat Caligula zich daar niets van aantrok.

‘Op het toppunt van zijn rijkdom bedroeg het vermogen van Crassus 200 miljoen *sestertiën*. Hij had zijn fortuin gemaakt over de rug van zijn slaven, en daarom was hem er alles aan gelegen Spartacus’ opstand de kop in te drukken. Omdat de beste generaals van Rome op dat moment in het buitenland aan het vechten waren, vormde Crassus een eigen leger om tegen Spartacus en de opstandige slaven ten strijde te trekken. In het begin liepen de gevechten steevast verkeerd af voor Crassus. Zodra er een probleem dreigde gooiden zijn mannen de wapens neer en gingen ze ervandoor. Om het moreel te verbeteren blies Crassus de aloude praktijk van het decimeren nieuw leven in. Lucianus, wat wordt daarmee bedoeld?’

‘Neem me niet kwalijk, meneer. Wat wordt waarmee bedoeld?’

Door even te zwijgen liet Seneca zijn ongenoegen blijken. ‘*Decimeren*. Waar komt dat woord vandaan?’

Lucianus keek moeilijk. ‘Dat weet ik niet.’

‘Iemand anders?’

Ik wist het antwoord, maar had allang geleerd dat het soms beter was om mijn mond te houden. Ik keek naar de grond terwijl Seneca zijn ogen over de groep liet gaan.

‘Decimeren komt van het woord *decimus*, tiende. Decimeren wil zeggen: je neemt weg of vernietigt wie of wat nummer tien is,’ legde Seneca uit. Hij kwam dichterbij ons staan en door de zon achter hem leek het of hij licht uitstraalde. ‘Crassus deelde zijn Romeinse legioenen op in groepen van tien en liet ze loten. De man op wie het lot viel werd van zijn wapens ontdaan en door de andere negen doodgeslagen. De vechtlust van zijn manschappen nam ongekend toe. Crassus had laten zien dat hij gevaarlijker voor hen was dan hun vijanden.’

Seneca had nu de aandacht van iedereen. Ik probeerde me voor te stellen dat wij met ons twaalfen lootten en dat de verliezer door de anderen werd doodgeslagen. Dat zou ik nooit kunnen, wist ik zeker.

‘Uiteindelijk wisten Crassus’ mannen Spartacus en zijn leger in het nauw te drijven. Spartacus wilde met Crassus zelf op de vuist, hij vocht zich een weg naar de plek waar de generaal stond. Maar de overmacht was voor de slaven te groot. Spartacus stierf voordat hij Crassus kon bereiken. Zesduizend slaven werden krijgsgevangens gemaakt.’

Van jongs af aan was mij geleerd minachting te hebben voor Spartacus en de bloedige opstand die hij begonnen was. Die rebellie was een belediging voor elke Romeinse burger. Maar altijd had ik een zwakke

plek gehad voor de slaven – mijn aangeboren verlangen op te komen voor de minder bevoorrechten. Stiekem wenste ik dat het Spartacus gelukt was door te breken en man tegen man met Crassus te vechten, als echte kerels.

‘Crassus wilde de garantie dat geen slaaf in het rijk nog ooit in opstand zou komen. Daarom perfectioneerde hij de kunst van het kruisigen.’

Seneca liet een stilte vallen om indruk te maken. We wisten allemaal dat er nu iets bijzonders zou komen. Onze ouders betaalden niet voor niets een lief sommetje om ons bij hem in de leer te doen. Seneca was beroemd om zijn opmerkelijke lesmethoden.

‘Jullie zijn nog niet oud genoeg om de spelen bij te wonen en de executies van levende mensen daar te zien, al weet ik haast wel zeker dat velen van jullie misdadigers aan een kruis hebben zien hangen, buiten de stadsmuren. Toch dacht ik dat het interessant zou zijn als Gallus jullie vertelde hoe dat in zijn werk gaat.’

Gallus, de legioensoldaat, stapte naar voren, recht voor mijn neus. *Waarom moet ik het altijd zijn?* Ik staarde naar de zwarte haren op zijn benen, de afgetrapte sandalen, de eeltige voeten.

‘Opstaan!’ zei hij nors.

Ik ging staan en keek hem recht in de ogen.

Hij pakte mijn dwarsbalk en legde die midden in de groep. Hij haalde een hamer vanonder zijn gordel en pakte een lange, scherpe spijker uit zijn ransel.

‘Ga op de balk liggen. Armen gespreid op het hout.’

Ik keek naar Seneca, die even knikte.

‘Hulp nodig?’ vroeg Caligula aan de soldaat.

‘Wou je ruilen?’

‘Echt niet.’

‘Kop dicht dan!’

Ik lag op de balk met mijn armen wijduit, loerend naar Gallus. De soldaat knield naast me neer, in zijn ene hand de hamer, in de andere de spijker. ‘We gebruiken zesduims spijkers,’ zei hij, de punt in mijn linkerpols drukkend.

‘Kom hier! Hou vast,’ zei hij tegen Marcus, mijn magere vriend. Omdat hij zo veel moeite had gehad met het dragen van zijn balk was hij bijna de hele ochtend door Gallus uitgescholden.

Marcus kwam overeind en hield de spijker met trillende hand boven mijn pols.

‘Zenuwachtig?’